

Paweł Wawrzyńczak

Szkoła katolicka wyrazem misji nauczycielskiej Kościoła

Seminare. Poszukiwania naukowe 13, 206-237

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

posiadają trzy szkoły zawodowe w Szczecinie, Oświęcimiu i Świętochłowicach. Siostry otworzyły szkołę zawodową dla dziewcząt w Suwałkach. Dwie Szkoły podstawowe prowadzone przez salezjanów znajdują się w Aleksandrowie i Bydgoszczy. Ośrodki wychowawcze (ognisko, ochronka) prowadzone przez Siostry istnieją w Jastrzębiu, Łodzi i Warszawie. Salezjanie prowadzą Ośrodek dla młodzieży trudnej w Broczynie k. Trzcianca.

Gdy chodzi o przedszkola są one licznie prowadzone przez siostry salezjanki. W sumie zostało otwartych 16. Rozmieszczone są: we Wrocławiu, Połączynie Zdroju, Wschowie, Warszawie (3), Grabowie, Dierzoniowie, Sokołowie Podlaskim, Wrocławiu, Nowej Rudzie, Czaplunku, Ostrowie Wielkopolskim, Środzie Śląskiej, Garbowie, Rumii.

11. ZAKOŃCZENIE

Salezjanie, członkowie Towarzystwa Salezjańskiego założonego przez św. Jana Bosko, apostoła i wychowawcę biednej i opuszczonej turyńskiej młodzieży, pracują obecnie na wszystkich kontynentach świata. Robią też wszystko, by realizować w praktyce cel Zgromadzenia, jaki został nakreślony przez ks. Bosko: „oddawanie się uczynom pobożnym i miłosiernym, a szczególnie opiekowanie się biedną i opuszczoną młodzieżą, od której zależy przyszłość społeczeństwa”.

Riassunto

L'articolo parla dei salesiani e della loro attività sul campo educativo e scolastico. All'inizio tratta di don Bosco e dei suoi primi sforzi che lui fece a riguardo di oratori, giardini di ricreazione, scuole serali e diurne, ospizi e colonie agricole. Successivamente l'articolo parla di Valdocco e degli inizi dell'oratorio, del collegio con stile di famiglia, dei laboratori che poi vennero trasformati in scuole professionali e delle scuole umanistiche del carattere popolare.

Si parla anche della Congregazione e del suo punto di vista sulle scuole, che ha gestito oppure gestisce attualmente. Si voleva anche mettere in rilievo l'interesse della Congregazione Salesiana a proposito del futuro di scuole.

Uno dei punti seguenti tratta dell'attività educativa e scolastica dei salesiani in Polonia. Si parte dal 1898, l'anno dell'arrivo dei primi salesiani in Polonia e si ferma sull'anno 1989, l'anno in cui sono stati fatti i notevoli cambiamenti in Polonia, anche sul campo scolastico.

Sono citati pure alcuni dati statistici a proposito di scuole gestite dai salesiani e di numero di allievi.

PAWEŁ WAWRZYŃCZAK SDB

SZKOŁA KATOLICKA WYRAZEM MISJI NAUCZYCIELSKIEJ KOŚCIOŁA

WSTĘP

Artykuł niniejszy jest kontynuacją zamieszczonego w ostatnim numerze „Seminare” artykułu *Założenia formalne i organizacyjne szkoły katolickiej*. Zostały tam omówione aspekty formalne szkoły katolickiej, czyli te elementy, które są konieczne, by szkoła mogła w ogóle istnieć i funkcjonować, jak i te, które są niezbędne, by szkoła mogła nosić miano „katolicka”. Przy omawianiu tego drugiego elementu padło stwierdzenie, że szkołę katolicką wyróżnia spośród innych szkół model wychowania i przekazywania wiedzy, oparty na Ewangeli i na doktrynie Kościoła. Szkoła katolicka pełni bowiem swoją specyficzną misję, sobie właściwą, w posłannictwie Kościoła. Posłannictwem tym jest ewangelizacja, to znaczy głoszenie całemu światu i każdemu człowiekowi z osobna, dobrej nowiny o zbawieniu, odradzanie go poprzez chrzest do nowego stworzenia w Chrystusie i wychowywanie do w pełni świadomego życia jako synów Bożych¹.

W niniejszym rozważaniu w oparciu o Kodeks Prawa Kanonicznego Jana Pawła II i współczesne dokumenty Kościoła zostanie zaprezentowane, jak szkoła katolicka realizuje swą misję w posłannictwie Kościoła. Najpierw zostanie ukazane miejsce szkoły katolickiej w misji nauczycielskiej Kościoła, po czym przejdziemy do omówienia tego, jak szkoła katolicka tę misję wypełnia: jak naucza, jak wychowuje, jak ewangelizuje. Nie będzie to jednak szczegółowe omówienie programu dydaktyczno-wychowawczego, lecz ukazanie specyfiki i szczególnych elementów, które wyróżniają szkołę katolicką w pracy dydaktyczno-wychowawczej.

---

¹ Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *La Scuola Cattolica*, Rzym 1977, „Orientamenti pedagogici”, nr 5, 143, 1977, „Il documento della S. Congregazione per l'Educazione Cattolica su la scuola cattolica”, nr 7. Tekst dokumentu w języku polskim znajduje się [w:] *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, zebrał i przetł. E Szafrowski, Warszawa 1980, t. XI, z. 1, nr 20621-20712; KPK, kan. 793 § 1; Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 33, Torino 1988.

1. MIEJSCE SZKOŁY KATOLICKIEJ W MISJI NAUCZYCIELSKIEJ KOŚCIOŁA

Jak pisał już Pius XI w encyklice *Divini illius magistri* z 31 grudnia 1929 roku, Kościół posiada nienaruszalne prawo nauczania wiary i obyczajów, które zostało mu nadane przez samego Boga². Sobór Watykański II także podejmuje tę myśl w dokumentach będących owocem jego obrad³ i stwierdza, że „Kościół wyposażony w dary swojego Założyciela i wiernie dochowujący Jego przykazań miłości, pokory i wyrzeczenia, otrzymuje posłannictwo głoszenia i krzewienia Królestwa Chrystusowego i Bożego wśród wszystkich narodów i stanowi załazek oraz zaczątek tego Królestwa na ziemi”⁴. Zadanie to Kościół wypełnia we wspólnocie z nauką Apostołów głosząc jedyną prawdziwą radość⁵. W wypełnianiu tego posłannictwa Kościół powinien troszczyć się o całe życie ludzkie, w tym także o życie ziemskie, skąd wypływa jego prawo do udziału i wpływu na rozwój i postęp wychowania⁶.

Ojcowie soborowi w *Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim* wskazują, że „wszyscy chrześcijanie mają prawo do wychowania chrześcijańskiego. Wychowanie to ma na względzie przede wszystkim to, aby ochrzczeni wprowadzani stopniowo w tajemnicę zbawienia, stawali się z każdym dniem coraz bardziej świadomi otrzymanego daru wiary”⁷.

Wychowanie powinno obejmować całego człowieka, tak jako jednostkę, jak i jako członka całej społeczności ludzkiej, rozwijać jego dary naturalne, ale także i duchowe, które są darem łaski. Do osiągnięcia powyższych celów dążyć powinno również wychowanie młodzieży, dlatego też Kościół, odpowiadając na te potrzeby, wypełnia swoją misję ewangelizacji nie tylko czuwając nad wychowaniem dzieci w szkołach publicznych i prywatnych, ale także sam angażuje

² Por. Pius XI, Encyklika *Divini illius magistri*, O chrześcijańskim wychowaniu młodzieży (Rzym 31 grudnia 1929), Kielce 1947, s. 29.

³ Por. Sobór Watykański II, Konstytucja Dogmatyczna o Kościele, *Lumen gentium* (odtąd LG), nr 5, 12, 17, 25; Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym, *Gaudium et spes* (odtąd GS), nr 3, 4, 50; Deklaracja o wolności religijnej, *Dignitatis humanae* (odtąd DH), nr 14; Dekret o apostołstwie świeckich, *Apostolicam actuositatem* (odtąd AA), nr 5; Dekret o ekumenizmie, *Unitatis redintegratio* (odtąd UR), nr 4 i 17; Konstytucja Dogmatyczna o Objawieniu Bożym, *Dei verbum* (odtąd DV), nr 7; Dekret o działalności misyjnej Kościoła, *Ad gentes divinitus* (odtąd AG), nr 7.

⁴ LG, nr 5.

⁵ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, *La scuola cattolica* (Utrecht, 11 gennaio 1977), Torino 1977, s. 20.

⁶ Jan XXIII, Encyklika *Mater et Magistra*, (Rzym, 15 maja 1961), AAS 53, 1961, s. 402; por. także LG, nr 17; Sobór Watykański II, Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim, *Gravissimum educationis* (odtąd GE), Wprowadzenie, s. 314.

⁷ GE, nr 2; por. także Conferenza delle Scuole Cattoliche della Svizzera, *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, „Docete”, 1, 1992, *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

się w szkolnictwo⁸. Poprzez swoje szkoły Kościół pragnie lepiej i skuteczniej realizować powierzoną sobie misję nauczania, oraz dopomóc światu w szerzeniu wartości i ideałów ogólnoludzkich, które z wielu powodów są zagrożone⁹. Tak więc i w obecnych warunkach szkoła katolicka ma swoje wielkie znaczenie¹⁰.

Wypełniając powierzone sobie zadania szkoła katolicka musi być wierna misji Kościoła¹¹. W § 2 kanonu 803 KPK czytamy, że: „W szkole katolickiej nauczanie i wychowanie powinny się opierać na zasadach chrześcijańskiej doktryny”¹². Wychowanie młodego człowieka w tej perspektywie stawia szczególne wymagania szkole katolickiej. W wypełnianiu tych wymagań pomocą są: rodziny chrześcijańskie, parafie, katolickie grupy młodzieżowe zaangażowane w życie Kościoła i ewangelizację. Jest także rzeczą konieczną, aby te środowiska znały i miały pełen obraz specyfiki, celów i misji pełnionej przez szkołę katolicką¹³.

Aby dobrze zrozumieć specyfikę zadań szkoły katolickiej, należałoby jednak najpierw określić, czym jest w ogóle szkoła, i jakie zadania spełnia. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego w dokumencie *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, mówi o szkole i jej zadaniach w następujący sposób: „Szkoła pełni funkcję społeczną nie do zastąpienia, ponieważ do naszych czasów sprawdziła się jako najważniejsza instytucjonalna odpowiedź społeczeństwa na prawo każdego człowieka do wykształcenia, a więc do jego samorealizacji oraz jako jeden z najbardziej zasadniczych czynników kształtujących życie tego społeczeństwa. Staje się ona coraz bardziej konieczną w następstwie rosnącego znaczenia uwarunkowań społecznych i środków masowego przekazu wraz z ich sprzecznymi i często szkodliwymi wpływami oraz coraz większej bezsilności, w jakiej znajduje się rodzina, gdy sama musi stawić czoła wszystkim tym poważnym problemom”¹⁴.

Wcześniej czytamy również, że „do szkoły należy szczególnie troskliwie rozwijanie zdolności intelektualnych, twórczych i estetycznych człowieka, właś-

⁸ Por. Conferenza Episcopale Italiana, Commissione per l'Educazione Cattolica, *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, (Roma 25 agosto 1983), Torino 1983, nr 11.

⁹ Por. *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 34; J. Dyduch, *Szkoły katolickie w świetle nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, „Analecta Cracoviensia”, 1986, s. 357.

¹⁰ GE, nr 8; por. także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 33 i 44; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

¹¹ *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 68 i 71.

¹² „Institutio et educatio in schola catholica principiis doctrinae catholicae nitatur oportet”, CIC, can. 803 § 2; por. W. Góralski, s. 38.

¹³ *Cattolica, La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 70.

¹⁴ Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, (Rzym, 15 października 1982), Poznań 1986, nr 13; por. także, *Divini illius magistri*, s. 57; Commissione Episcopale per l'Educatione Cattolica, *la Scuola, la Cultura e l'Università, Per la Scuola*, Torino 1995, nr 3.

ciwe kształtowanie osądu, woli i uczciwości, rozwijanie poczucia wartości, umacnianie słuszych postaw i mądrych zachowań, wprowadzanie w dziedzictwo kulturowe, odziedziczone po przeszłych pokoleniach, przygotowanie do życia zawodowego, kształtowanie wśród uczniów o różnych charakterach i pochodzeniu społecznym ducha braterstwa, który prowadzi do wzajemnego zrozumienia''¹⁵.

Nie wolno nigdy zapomnieć, że w szkole uczy się, aby wychowywać, to znaczy budować wewnątrz człowieka, uwalniając go od ograniczeń nie pozwalających mu przeżywać w pełni swojego człowieczeństwa. Z tego też względu program wychowawczy szkoły winien zawierać w swych założeniach integralny rozwój całej sfery osobowości ludzkiej¹⁶. Nie można jednak oczekiwać od szkoły, aby przyjęła na siebie wszystkie obowiązki wychowawcze. Szkoła nie może bowiem dobrze funkcjonować, jeśli źle funkcjonują inne środowiska, w których obraca się wychowanek¹⁷, a w których pierwszorzędną rolę pełni rodzina. Obowiązkiem rodziny jest zaś troszczyć się, według swoich możliwości, o wychowanie potomstwa: fizyczne, społeczne, kulturalne, moralne i religijne¹⁸. Wynika więc stąd konieczność współpracy i szeroko pojętego współdziałania oraz ukazywania tych samych wartości przez różne środowiska mające wpływ na rozwój osobowości młodego człowieka.

Omówimy teraz, w jaki sposób powyższe wymagania wypełnia szkoła katolicka, jak naucza, jak wychowuje, jak ewangelizuje.

2. NAUCZANIE

Zadaniem szkoły jest budowanie wnętrza człowieka, o czym wielokrotnie była już mowa. Jednym z elementów tego działania jest nauczanie. Winno się ono odbywać zgodnie z postępem nauk psychologicznych, pedagogicznych i dydaktycznych, dopomagając młodzieży w harmonijnym rozwoju wrodzonych własności fizycznych, moralnych i intelektualnych. Dzięki zdobywanej wiedzy młody człowiek winien osiągać stopniowo coraz doskonalszy

---

¹⁵ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 12. Podobne określenia zadań i celów szkoły znajdujemy również w następujących dokumentach: GE, nr 5; *La Scuola Cattolica*, nr 26 i 27; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

¹⁶ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 29; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 57; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

¹⁷ Por. *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 17.

¹⁸ „Parentes officium gravissimum et ius primarium habent proli educationem tum physicam, socialem et culturalem, tum moralem et religiosam pro viribus curandi”, CIC, can. 1136; P. Hempterek, *Uświęcające zadania Kościoła*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Lublin 1986, t. 3, s. 321.

zmysł odpowiedzialności w kształtowaniu własnego życia w prawdziwej wolności¹⁹.

W procesie kształcenia musi być jednak zachowany odpowiedni stosunek między ilością i jakością przekazywanej wiedzy, a rozwojem warstwy moralno-duchowej, na co zwracają uwagę np. biskupi włoscy w dokumencie *La scuola cattolica, oggi, in Italia*, mówiąc o konieczności przekazywania gruntownych podstaw wiedzy, nie zapominając o formacji kulturalnej i etycznej, co wywiera potem ogromny wpływ na funkcjonowanie jednostki w środowisku społecznym i zawodowym²⁰. Dlatego też program nauczania musi bazować na założeniach mających na celu całościową promocję osoby ludzkiej²¹. Z tego też względu w apostołstwie szkoły katolickiej nauczanie i wychowanie religijne są ze sobą bardzo ściśle powiązane, mając jednoznacznie określone cele, które charakteryzują całą rzeczywistość, jaką jest szkoła katolicka²².

„Szkoła katolicka realizuje cel doczesny – przygotowuje swoich wychowanków do pomnażania dóbr społeczności ziemskiej – i cel nadprzyrodzony – rozwija osobowość wedle nowego stworzenia, którym stało się przez chrzest”²³.

Niemożliwość rozdziału wiedzy, zdolności praktycznych i działań o charakterze moralnym, jest kluczem do ukazania związku, jaki zachodzi między szkołą i jej katolickością. Ewangelia, chrześcijaństwo i Kościół są źródłem inspirującym program nauczania szkoły katolickiej²⁴. Nauczanie więc powinno prowadzić do poznania prawdy przy użyciu właściwych metod pedagogicznych. Powinno ono polegać na rzetelnym przekazywaniu wiedzy, ukazywaniu w tym przekazie wartości religijnych i dóbr, jakie one wnoszą do danej dziedziny wiedzy, oraz na bezpośrednim przekazie orędzia zbawienia i doktryny Kościoła poprzez naukę religii i katechezę.

Tak więc nauczanie nie powinno się ograniczać tylko do syntezy między wiarą i kulturą, ale powinno zmierzać do wytworzenia w wychowankach syntezy wiary i życia.

2.1. Przygotowanie do życia w społeczeństwie w sferze intelektualnej i zawodowej

Zadaniem szkoły jest przygotowanie młodego człowieka do podjęcia pracy zawodowej i do życia w społeczeństwie. Dokonuje się to między innymi

---

¹⁹ Por. GE, nr 1; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 89 i 90; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

²⁰ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 56.

²¹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 29.

²² Por. tamże, nr 71; także Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 29.

²³ GE, nr 8, 1; por. J. Dyduch, s. 353.

²⁴ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 19; także *La dimensione religiosa osa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 55.

poprzez gruntowny przekaz wiedzy. Jak czytamy w § 2 kanonu 806, wykształcenie przekazywane w szkołach katolickich powinno być przynajmniej na tym samym poziomie, co w innych szkołach tego rodzaju w danym kraju. O odpowiedni poziom nauczania są zobowiązani zadbać kierownicy tych szkół, pod nadzorem miejscowego ordynariusza²⁵. Sformułowanie to jest bardzo ważne. Prawodawca chce w ten sposób zabezpieczyć odpowiedni poziom nauczania²⁶. Poziom nauczania w szkołach katolickich prawodawca uzależnia od wymogów i poziomu nauczania w takich samych szkołach w danym kraju. Jedynym określeniem tego poziomu jest sformułowanie: „...przynajmniej na tym samym poziomie”²⁷. Wymóg ten jest związany z faktem umożliwienia odpowiedniego startu w życiu społecznym i zawodowym młodemu człowiekowi. Aby określić ściślej ten wymagany poziom przekazywanej wiedzy, trzeba się więc odwołać do norm i wytycznych w tym względzie, określonych dla danego kraju przez kompetentny do tego organ władzy państwowej. W Polsce za cały system oświaty odpowiedzialny jest Minister Edukacji Narodowej. Do jego kompetencji należy ustalenie:

- ramowego planu nauczania;
- minimum programowego;
- zestawu dopuszczonych do użytku szkolnego programów i podręczników szkolnych;
- określenie zaleceń dydaktycznych;
- ustalenie zasad oceniania, kwalifikowania i promowania uczniów oraz przeprowadzania egzaminów;
- ustalenie zasad i warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez szkoły;
- określenie organizacji roku szkolnego.

Normy te będą więc punktem odniesienia dla kierowników szkół katolickich w Polsce²⁸.

Aby uczeń w procesie zdobywania wiedzy mógł osiągnąć odpowiedni poziom intelektualny, konieczne jest także wzięcie pod uwagę innych czynników,

---

²⁵ „Curent scholarum catholicarum Moderatores, advigilante loci Ordinario, ut institutio quae in iisdem traditur pari saltem gradu ac in aliis scholis regionis, ratione scientifica sit praestans”, CIC, can. 806 § 2.

²⁶ Por. E. Sztafrowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1986, t. 3, s. 61; W. Góralski, *Nauczycielskie zadania Kościoła*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Lublin 1986, t. 3, s. 39; T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Olsztyn 1986, t. 2, s. 343; A. G. Urru, *La funzione di insegnare della Chiesa*, Roma 1989, s. 104 i 105; A. Montan, *L'educazione cattolica*, s. 84, [w:] *Quaderni della Mendola, La funzione di insegnare della Chiesa*, Milano 1994.

²⁷ KPK, kan. 806 § 2.

²⁸ Por. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Ustawa o systemie oświaty*, Dz. U. 1991, nr 95, poz. 425, art. 22 ust. 1.

nie wynikających bezpośrednio z samego programu nauczania. Są to przede wszystkim uwarunkowania wynikające z uzdolnień ucznia, czy samego rozwoju fizycznego i psychicznego, ale także związane ze sferą socjalno-ekonomiczną rodziny, z której dany uczeń pochodzi, jak i wywołane wpływem otaczającego go środowiska i doświadczeniami życiowymi²⁹. Szczególną uwagę na te zależności zwracają biskupi włoscy mówiąc, że szkoła katolicka ma za zadanie uwolnienie wychowanków od ich ograniczeń, oferując swoje posłannictwo młodzieży szczególnie potrzebującej, głównie ze środowisk biednych i patologicznych³⁰.

W procesie nauczania należy więc dopomagać dzieciom i młodzieży w harmonijnym rozwoju wrodzonych sprawności fizycznych, moralnych i intelektualnych, w stopniowym zdobywaniu coraz doskonalszego zmysłu odpowiedzialności, poprzez stosowanie coraz to doskonalszych metod nauczania, zgodnie z postępem nauk psychologicznych i pedagogicznych³¹. Już Pius XI mówił o tym w swej encyklice *Divini illius magistri* w następujących słowach: „Należy się usilnie starać o dobrą i gruntowną metodę nauczania”³².

Poszukiwanie i wprowadzanie w życie nowych metod dydaktycznych i pedagogicznych powinno mieć jednak zawsze na uwadze dobro ucznia. Proces nauczania musi także uwzględniać harmonijne powiązanie nowych metod z określoną ilością przedmiotów szkolnych, których nie można usunąć z programów nauczania, ani też w nieskończoność mnożyć³³. W procesie nauczania nie wolno pomijać przedmiotów „mniej znaczących”, takich jak na przykład: muzyka, wychowanie fizyczne czy plastyka, a wręcz przeciwnie, szkoła katolicka powinna dać konkretne możliwości rozwoju w tych kierunkach, gdyż cały czas trzeba mieć na uwadze integralny rozwój całej osobowości młodego człowieka, pochodzącego z różnych środowisk społecznych, aby potem dzięki zdobytym umiejętnościom, mógł on świadomie i odpowiedzialnie stawić czoła wyzwaniom współczesnego świata i stać się konstruktorem nowego, lepszego społeczeństwa³⁴.

Przekazywanie wiedzy powinno więc pozwolić uczniowi na przyswojenie sobie technik, wiadomości i sposobów rozumowania, nawyków moralnych i społecznych, które dopomogą mu w rozwoju swojej osobowości i w wejściu jako aktywna jednostka w życie społeczne³⁵.

Osiągnięcie przez szkołę katolicką tego specyficznego celu, zależy jednak nie tylko od wykładanych przedmiotów, od programów dydaktycznych, czy

²⁹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 29; *Per la scuola*, nr 2.

³⁰ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 29.

³¹ Por. GE, nr 1.

³² *Divini illius magistri*, s. 63.

³³ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 6.

³⁴ Por. tamże, s. 29; także *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 30.

³⁵ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 39.

metod przekazywania wiedzy. Podstawowym czynnikiem, mającym wpływ na poziom nauczania, będą zawsze wykładowcy w tej szkole pracujący. Bardzo wiele zależy bowiem od ich zdolności pedagogicznych i fachowego przygotowania do wykładania danego przedmiotu. Muszą się oni odznaczać kompetencją i gruntownym przygotowaniem³⁶.

Podsumowując można powiedzieć, że szkoła katolicka poprzez przekaz wiedzy z różnych dyscyplin naukowych, tak w dziedzinie filozofii, historii, matematyki i nauk przyrodniczych, jak również muzyki, sztuki czy wychowania fizycznego, powinna przyczyniać się do integralnego wzrostu osobowości oraz do wyrabiania w młodym człowieku właściwego osądu rzeczywistości tak, aby mógł on jako osoba kompetentna i przygotowana wkroczyć w życie społeczne i zawodowe.

Szkoła musi się więc odznaczać dynamizmem w pracy i metodach pedagogicznych, bazując na bogatym i wielowiekowym doświadczeniu Kościoła w prowadzeniu szkół. Musi ona także być bardzo elastyczna i otwarta na różnorodne systemy polityczne, w których przyjdzie jej realizować swoją misję, jak również na różne formy nowych, eksperymentalnych programów nauczania, a zarazem cechować się integralnością programu nauczania wynikającą z jej specyfiki, aby dawać świadectwo swojego posłannictwa, przez oryginalną i znaczącą obecność na polu szkolnictwa³⁷.

2.2. Przekaz Orędzia Zbawienia w nauczaniu

Przekaz wiedzy, nawet postawiony na najwyższym poziomie, nie jest jednak tym, co wyróżnia szkołę katolicką spośród innych szkół. Wyróżnia ją to, że przekazywana wiedza jest ściśle powiązana z nauką Chrystusa i doktryną Kościoła, o czym jednoznacznie mówi § 2 kanonu 803: „W szkole katolickiej nauczanie i wychowanie powinny się opierać na zasadach chrześcijańskiej doktryny (...)”³⁸.

W świetle tak zdefiniowanego i ukierunkowanego nauczania, stoją przed szkołą katolicką ogromne możliwości pogłębienia wiary ucznia, przez ubogacenie i oświecenie wiedzy ludzkiej światłem płynącym z Objawienia. Nauczanie daje bowiem liczne okazje, by ukazywać i dowartościowywać w uczeniu prawdy wiary, a zarazem pozwala odkrywać znaczące wartości, jakie mogą nieść ze sobą poszczególne przedmioty szkolne dla rozwoju osobowości chrześcijańskiej³⁹. Wychowawca powinien więc umieścić nauczanie swojego przedmiotu

³⁶ Por. tamże, nr 43.

³⁷ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 84.

³⁸ KPK, kan. 803; por. GE, nr 4; A. Montan, s. 82.

³⁹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 40; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 55.

w optyce wiary chrześcijańskiej, biorąc pod uwagę możliwości, jakie dają ku temu poszczególne materie, jak i zaistniałe sytuacje. W ten sposób wychowawca pomaga uczniowi napelniać się, przyjmować jako własne i docenić te wartości, które prowadzą go w kierunku rzeczywistości wiecznych⁴⁰.

Szkoła katolicka musi więc w nauczaniu ukazywać uczniowi model kultury, która dąży do budowania sprawiedliwych i braterskich stosunków międzyludzkich. W tej perspektywie jest rzeczą konieczną ukazywanie w prawdziwym świetle historii, która poprzedzała czasy obecne, gdyż żadna przyszłość nie może być budowana na totalnym wykorzenieniu z przeszłości⁴¹. Także nauka języka ojczystego, autorów klasycznych i tego, co wnoszą do dziedzictwa literatury współcześni autorzy, powinna budować obyczaje i sferę moralną młodego człowieka⁴². Podkreślał to już św. Paweł w *Liście do Tesaloniczan*, mówiąc: „Wszystkiego doświadczajcie; co dobre jest, tego się trzymajcie”⁴³.

Nauczanie powinno zawsze implikować ocenę tego, co jest nauczane tak, aby w przekazywanej wiedzy uczniowie odkrywali drugiego człowieka i inne rzeczywistości, nie tylko te ziemskie⁴⁴. Wartościowanie to ma miejsce w takich sytuacjach, jak: reakcje na niewiedzę ucznia, na jego zachowanie, reakcje na nieoczekiwane sytuacje w trakcie lekcji, odzwierciedla się we wszelakiego rodzaju karceniu, a także w charakterze treści tego, co jest nauczane (np. w trakcie lekcji historii nie powinno się mówić tylko o wojnie, a nigdy o pokoju). Przejawem pozytywnego ukazywania wartości jest odpowiedni dobór podręczników, znaczenie i przywiązywanie szczególnej wagi przez nauczyciela do określonych tematów lekcyjnych, wybór środków i metod nauczania, jak i charakter odniesień międzyosobowych uczeń-nauczyciel⁴⁵. W procesie nauczania musi być położony bardzo silny nacisk na to, by „być wewnętrznie bogatym”, a nie „znaczyć”, czy „mieć więcej”, zawsze jednak w perspektywie otwartości i służby drugiemu człowiekowi i Królestwu Bożemu⁴⁶.

To fundamentalne ukierunkowanie oddziaływania pedagogicznego szkoły katolickiej objawia się w sposobie, w jaki szkoła ukazuje określone dziedziny wiedzy; czy są one jedynie środkami, za pomocą których człowiek uczy się władać światem, podporządkowywać go sobie, czy też zdobywana wiedza ma

⁴⁰ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 49; *La Scuola Cattolica*, nr 42; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 49.

⁴¹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 27; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 58.

⁴² Por. *Divini illius magistri*, s. 62; GE, nr 8; GS, nr 54; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 51, 60, 61, 89.

⁴³ 1 Tes 5, 21.

⁴⁴ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 18; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 58 i 59.

⁴⁵ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 18 i 43.

⁴⁶ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 31.

służyć ku lepszemu korzystaniu z dóbr stworzonego świata, w świetle pełniejszego rozwoju człowieka i jego szczęścia. W zgłębianiu zdobyczy ludzkiej wiedzy uczeń winien być stymulowany w kierunku prawdy, którą ukazuje Chrystus, a którą psalmista wyraża słowami: „Niebiosa głoszą chwałę Boga i dzieło rąk Jego obwieszcza nieboskłon”⁴⁷.

Nie oznacza to jednak, że szkoła katolicka w przekazie wiedzy nie respektuje autonomii poszczególnych dyscyplin naukowych i właściwej im metodologii, ani że poszczególne dziedziny wiedzy są tylko zwykłymi środkami pomocniczymi w przekazie wiary. W nauczaniu prowadzonym przez szkołę katolicką chodzi raczej o ukazanie faktu, iż mimo autonomii przysługującej każdej z nauk, nie można ich odseparować od systemu wartości kulturowych i duchowych. Jest wręcz rzeczą konieczną uświadomienie uczniom, że wiara nie identyfikując się z żadną kulturą i nie będąc zależną od żadnej kultury jest zarazem tym, co inspiruje każdą kulturę. Wiara bowiem, która nie staje się kulturą, nie jest wiarą w pełni przyjętą, w pełni przemyślaną i w pełni przeżyta⁴⁸.

Specyficzny charakter szkoły katolickiej będzie się więc wyrażał w odpowiednim wyborze metod dydaktycznych, podręczników, całościowym planie dydaktyczno-wychowawczym szkoły, nieustannie korygowanym w świetle celów, które szkoła katolicka sobie stawia⁴⁹. W procesie tym jednak bardzo wiele zależy od zdolności pedagogicznych i przygotowania nauczycieli do przekazu Orędzia Zbawienia, jak i od postawy samego nauczyciela⁵⁰. „W dziele formacji ucznia, szczególnego znaczenia nabiera bowiem pierwszeństwo przykładu postępowania nad wypowiedzanym słowem. Im bardziej wychowawca będzie żył wzorcem człowieka, ukazywanym jako ideał, tym bardziej ideał ten będzie przekonywujący i przyswajalny. Najwyższym czynnikiem wychowawczym jest zawsze człowiek i jego moralna godność, które opierają się na prawdzie głoszonych zasad i zgodności z nimi jego czynów”⁵¹. Stwierdzenie to znalazło swoje odzwierciedlenie w drugiej części przytaczanego już § 2 kanonu 803, gdzie prawodawca mówi, iż „wykładowcy w szkołach katolickich mają odznaczać się zdrową nauką i prawością życia”⁵². Norma ta wynika z posłannictwa, jakie pełni szkoła katolicka w misji nauczycielskiej Kościoła, a którego celem jest dawanie w świetle Objawienia odpowiedzi na temat ostatecznego sensu samego człowieka, ludzkiego życia, historii i świata. „Odpowiedzi te winny

⁴⁷ Ps 19, 2; por. także Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 28; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 54.

⁴⁸ Por. *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 53.

⁴⁹ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 28.

⁵⁰ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 43.

⁵¹ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 32.

⁵² KPK, kan. 803 § 2; por. W. Góralski, s. 38; T. Pawluk, s. 342; E. Szafrowski, s. 59; A. Montan, s. 82.

być przedstawiane uczniowi, jako pochodzące z najgłębszego przekonania i wiary wychowawcy, a równocześnie z subtelnym szacunkiem wobec sumienia wychowanka⁵³.

Nauczanie w szkole katolickiej jest więc miejscem uprzywilejowanym, w którym Kościół może objawić człowieka człowiekowi, pozwala mu odkryć sens jego egzystencji i wprowadza w poznanie prawdy o sobie samym i swoim przeznaczeniu. Szkoła katolicka jest sama w sobie miejscem ewangelizacji, autentycznego apostołatu i działalności duszpasterskiej, nie ze względu na podejmowane jakieś dodatkowe działania pozalekcyjne, koła zainteresowań i różnego rodzaju grupy, ale z samej natury swej działalności ukierunkowanej na bezpośrednie kształtowanie osobowości chrześcijanina⁵⁴.

2.3. Nauczanie religii

„Wychowanie katolickie nie może zadowolić się pozytywnym i zręcznym ukazaniem szeregu wartości chrześcijańskich jako przedmiotu czystego i abstrakcyjnego uznania. Wychowanie to winno prowadzić do otwarcia świadomości ucznia na transcendencję i przygotować go w ten sposób na przyjęcie prawdy objawionej⁵⁵. Najważniejszym i podstawowym sposobem przekazywania tej prawdy oraz chrześcijańskiej formacji jest nauczanie religii i katechizacja⁵⁶. Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* wskazuje na wychowanie religijne jako na szczególne zadanie szkoły katolickiej, którego podstawowym i charakterystycznym wymiarem jest właśnie nauczanie religii⁵⁷. Zajmuje ono

⁵³ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 28.

⁵⁴ Por. *La Scuola Cattolica francese*, „Docete”, 1, 1992, s. 15; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 50.

⁵⁵ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 31; por. także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 56.

⁵⁶ Por. *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 68. W niniejszym opracowaniu określenia: religia i katecheza, będą używane zamiennie, jak to jest ogólnie przyjęte w naszym kraju. Dokumenty Kościoła rozgraniczają jednak te dwa określenia, sprowadzając religię do ogólnego wychowania religijnego, a katechezę do bezpośredniego przygotowania do przyjęcia sakramentów świętych. Problem ten szerzej ukazują numery od 68 do 70 dokumentu Kongregacji do Spraw Wychowania Katolickiego *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*. Praktyka taka jest stosowana np. we Włoszech, gdzie nauczanie religii, które odbywa się w szkole, obejmuje poza przekazem doktryny chrześcijańskiej i ogólnym wychowaniem religijnym, także elementy religioznawstwa. Nauczanie religii ma prowadzić do katechezy, która odbywa się przy parafiach i dzieli się na dwa etapy: katecheza klas 1 i 2 szkoły podstawowej, to przygotowanie do przyjęcia pierwszej Komunii świętej oraz katecheza klas 6, która jest przygotowaniem do sakramentu bierzmowania.

⁵⁷ Por. Jan Paweł II, Adhortacja Apostołska *Catechesi tradendae*, O katechizacji w naszych czasach, (Rzym, 16 października 1979), (odtąd CT), Warszawa 1980, nr 69; także *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 22.

niezastąpione miejsce w ogólnym zakresie zadań szkoły katolickiej, z którego nie można wykluczyć wymiaru religijnego, stopniowo i dogłębnie przenikającego świadomość uczniów wartościami transcendentnymi⁵⁸. Papież zwraca uwagę na fakt, iż wykształcenie w ramach przedmiotów świeckich, postawione nawet na najwyższym poziomie, nie może nigdy usprawiedliwiać zaniedbań lub wypaczeń w formacji religijnej: „Niech nikt nie mówi, że przekazuje ją zawsze domyślnie lub pośrednio”⁵⁹.

Nauczanie religii nie powinno również ograniczać się tylko do „kursów religioznawstwa”, które wchodzi w skład programów szkolnych, lecz musi budować w wychowanku, odpowiednio do jego ogólnego poziomu rozwoju kultury, także kulturę religijną. Celem takiego nauczania nie jest bowiem zwykle, intelektualne przyswojenie sobie prawd religijnych, lecz przyłgnięcie całym sobą do osoby Chrystusa⁶⁰. Nauczanie religii winno budować wewnętrzną wiarę ucznia, która kształtowałaby i byłaby motywacją jego postaw i zachowań, osiągając w ten sposób ich największe bogactwo, obejmujące takie rzeczywistości, jak: modlitwa, życie sakramentalne, braterska miłość, naśladowanie Chrystusa⁶¹. Tak więc, jak czytamy w adhortacji apostołskiej *Catechesi tradendae* katecheza jest „wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”⁶².

Katecheza w szkole katolickiej zajmuje więc bardzo ważne miejsce w prowadzeniu młodego człowieka do dojrzałości w wierze. Dzieci i młodzież mają bowiem prawo, aby pobudzano ich do oceny wartości moralnych wedle prawidłowego sumienia i do przyjmowania owych wartości przez osobisty wybór, a również do doskonalszego poznawania i miłowania Boga. Wynika to z samego faktu, iż młody człowiek jako ochrzczony, ma prawo otrzymać od Kościoła wiedzę i wychowanie umożliwiające mu dojście do życia prawdziwie chrześcijańskiego⁶³. W przekazie prawdy objawionej szkoły katolickie zobowiązane są jednak do przestrzegania wolności sumienia wychowanków, nie wywierając na nich nacisku fizycznego, czy moralnego, zwłaszcza w odniesieniu do praktyk religijnych, zobowiązując jednak ich sumienie do kroczenia drogą prawdy⁶⁴.

⁵⁸ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 47; *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 56; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 66.

⁵⁹ CT, nr 69; por. także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 65.

⁶⁰ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 50; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 69 i 72.

⁶¹ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 31.

⁶² CT, nr 18; por. także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 74-77.

⁶³ Por. CT, nr 14; także *La Scuola Cattolica*, nr 51; GE, nr 1; J. Dyduch, s. 358.

⁶⁴ Por. CT, nr 69.

Nauczanie religii w szkole jest również szczególną formą apostołatu świeckich⁶⁵, a Jan Paweł II stwierdza, iż jest ono „najznakomitszą formą”⁶⁶ tegoż apostołatu. Jest bardzo ważne, aby katecheci świeccy byli dobrze przygotowani do podjęcia tego tak odpowiedzialnego zadania, na co zwraca uwagę przewodawca w przytaczanej już drugiej części § 2 kanonu 803 mówiąc, iż wychowawcy winni odznaczać się zdrową nauką i prawością życia⁶⁷. Nad ich przygotowaniem, jak również nad nauczaniem religii, tak w szkołach katolickich, jak i niekatolickich, czuwa kompetentna władza kościelna, której podlega katolickie nauczanie i wychowanie⁶⁸. Tą kompetentną władzą kościelną może być: Konferencja Episkopatu, biskup diecezjalny, ordynariusz miejsca, jak i osoba kierująca szkołą katolicką.

Do zadań Konferencji Episkopatu należy określenie norm ogólnych odnośnie do katechizacji. Biskup diecezjalny jest odpowiedzialny za konkretną organizację i czuwanie nad dyscypliną nauczania⁶⁹, jak i za wizytowanie tych szkół⁷⁰. Ordynariusz miejsca jest zobowiązany czuwać nad tym, aby katecheci odznaczyli się zdrową nauką, świadectwem życia oraz umiejętnościami pedagogicznymi⁷¹, jak też stosownie do swoich kompetencji terytorialnych przysługuje mu prawo do mianowania lub zatwierdzania nauczycieli religii, oraz prawo usuwania lub żądania, by byli usunięci, gdy przemawiają za tym racje natury religijnej i obyczajów⁷². Kierownik szkoły katolickiej ma prawo mianowania i zwalniania nauczycieli religii, ale zawsze ordynariusz miejsca ma obowiązek troski o to, by były to osoby odpowiednie. Do zadań kierownika szkoły należy także troska o odpowiedni poziom nauczania religii⁷³.

Trzeba jednak zawsze pamiętać, że szkoła nie staje się katolicką przez sam fakt, że nauczana jest w niej religia. To raczej katolickość szkoły powinna umożliwić prowadzenie postawionej na wysokim poziomie katechezy⁷⁴, której zadaniem jest otwarte mówienie na temat wartości, które stoją u podłoża działalności szkoły i umiejscowienie ich w tym kontekście, jakim jest Ewangelia i Kościół. Katecheza winna więc być miejscem konfrontacji życia z Objawieniem i wiarą Kościoła i w tej konfrontacji ukazywać prawdę Dobrej Nowiny.

⁶⁵ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 57.

⁶⁶ CT, nr 66.

⁶⁷ Por. KPK, kan. 803 § 2; także *La Scuola Cattolica*, nr 52; CT, nr 30.

⁶⁸ Por. KPK, kan. 804 § 1; także T. Pawluk, s. 342.

⁶⁹ Por. KPK, kan. 804 § 2.

⁷⁰ Por. tamże, kan. 806 § 1.

⁷¹ Por. tamże, kan. 804 § 2; także W. Góralski, s. 38.

⁷² Por. KPK, kan. 805.

⁷³ Por. tamże, kan. 806 § 2; CD, nr 14; *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 32; J. M. Gonzalez del Valle, *Komentarz do kanonów 804-806*, [w:] *Codice di Diritto Canonico*, Roma 1986; W. Góralski, s. 38-39; A. Montan, s. 83-85; T. Pawluk, s. 343; E. Sztafrowski, s. 61-62; A. G. Urru, s. 103-105.

⁷⁴ Por. *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 30.

3. WYCHOWANIE

Pozostał nam jeszcze do omówienia drugi ważny element życia szkoły, jakim jest wychowanie. I na tym polu szkoła katolicka ma swoją specyfikę. Nie będziemy tu omawiali całego procesu wychowawczego, lecz zwrócimy uwagę na charakterystyczne elementy wychowania, które wyróżniają szkołę katolicką i na które prawodawca kładzie szczególnie nacisk w swoich normach dotyczących szkoły katolickiej.

3.1. Fundamentalne założenia wychowania w szkole katolickiej

Swoistym zadaniem szkoły katolickiej na polu wychowawczym jest stworzenie w społeczności szkolnej „atmosfery ożywionej ewangelicznym duchem wolności i miłości”⁷⁵. Ma to na celu dopomożenie młodzieży w rozwoju własnej osobowości i we wzrastaniu wedle nowego stworzenia, którym stała się przez chrzest⁷⁶. Ten specyficzny klimat społeczności szkolnej dopomaga wychowankowi żyć wiarą w sposób coraz bardziej doskonały i stopniowo przyjmować coraz doskonalszą postawę i wypełniać odpowiedzialne obowiązki wpływające z chrztu świętego. Tak więc w założeniach, programie i oddziaływaniu wychowawczym niezastąpione miejsce zajmuje doktryna chrześcijańska, która wskazuje na nieprzemijalne i fundamentalne wartości wpływające z Ewangelii⁷⁷. Prawodawca ujmuje to w przytaczanym już wielokrotnie kanonie 803 § 2 w następującym sformułowaniu: „W szkole katolickiej (...) wychowanie powinno się opierać na zasadach chrześcijańskiej doktryny”⁷⁸. Zakłada to szersze przyłgnięcie do Magisterium Kościoła i ukazywanie Chrystusa jako najwyższego wzorca człowieka. Chrystus w szkole katolickiej jest centrum wszelkiego działania wychowawczego, jest fundamentem, na którym chrześcijanin ma budować własne życie⁷⁹. On objawia i ukazuje w nowym świetle sens ludzkiej egzystencji, przemieniając i podnosząc człowieka do życia Bożego, to znaczy do myślenia, ukierunkowywania woli i działania według wskazań Ewangelii, czyniąc z błogosławieństw normy postępowania. Takie nastawienie powinno przenikać wewnątrz wszystkich członków wspólnoty szkolnej (uczniów i nauczycieli), tak by wymogi Ewangelii stały się w niej nie tylko normami wychowawczymi,

---

⁷⁵ Świecki katolik świadkiem wiary w szkole, nr 38; por. *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 26, 91-94; H. Stawniak, *Rodzice...*, s. 15.

⁷⁶ GE, nr 8.

⁷⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 47; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 100 i 102; *La Scuola Cattolica francese*, s. 14; *Per la scuola*, nr 16.

⁷⁸ KPK, kan 803 § 2; por. także *Per la scuola*, nr 4.

⁷⁹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 47; J. Dyduch, s. 350.

ale i wewnętrzną motywacją wszelkiego działania i ostatecznym celem do osiągnięcia⁸⁰.

W związku z tym program i działanie wychowawcze winny mieć na celu przekazywanie modelu osoby i społeczeństwa wypływających z misterium paschalnego Chrystusa, który ofiaruje każdemu człowiekowi godność i wielkość ponad wszelkie inne stworzenie⁸¹. Szkoła katolicka nie ogranicza się więc w swoim działaniu wychowawczym tylko do formowania człowieka, ale formuje chrześcijanina i wprowadza nieochrzczonych, poprzez swoje świadectwo, w misterium Chrystusa, które przewyższa wszelkie poznanie⁸².

W Chrystusie, Człowieku doskonałym, wszystkie wartości ludzkie w pełni się realizują i znajdują w Nim pełną jedność – integralność. Szkoła katolicka dążąc do integralnego wychowania młodego człowieka, winna dążyć do integracji wartości naturalnych z nadprzyrodzonymi, przepajając je duchem chrześcijańskim, czyniąc je pożytecznymi dla całej społeczności ludzkiej, na co wskazują Ojcowie soborowi w deklaracji *Gravissimum educationis*⁸³. Wychowanie bowiem winno prowadzić do pełni człowieczeństwa, o czym mówił już Pius XI⁸⁴. Wychowanie w szkole katolickiej musi więc kłaść szczególny nacisk na tę jedność osobowości ludzkiej, czyniąc z niej główny cel formacji, lecz nie jako cel sam w sobie, ale jako propozycję odpowiednich środków do zrozumienia i ukierunkowania egzystencji ludzkiej.

W ten sposób szkoła katolicka ukazuje i promuje niezbywalne prawa do pełnej i odpowiedzialnej wolności, w realizacji pragnienia wolności i miłości, a w szczególności prawa do ukierunkowania własnego życia w zgodzie z najwyższymi wartościami duchowymi i etyczno-religijnymi, które znajdują swą pełnię w Chrystusie⁸⁵.

Szkoła katolicka musi być rzeczywiście placówką o oddziaływaniu wychowawczym, to znaczy formować silne i odpowiedzialne osobowości, zdolne do podejmowania wolnych i sprawiedliwych decyzji, ukazując wymiar etyczny i religijny kultury⁸⁶. Musi być ona szczególnie wyczulona na płynący z całego świata apel o kształtowanie coraz bardziej sprawiedliwego społeczeństwa. Między innymi znajduje to swoje odzwierciedlenie w szczególnym otwarciu się na młodzież biedną, pochodzącą ze środowisk i rodzin patologicznych, które są daleko od wiary⁸⁷. W działaniu wychowawczym jest więc bardzo ważne ukazy-

⁸⁰ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 34; GE, nr 8; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 25; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

⁸¹ Por. *La Scuola Cattolica francese*, s. 14; także *La Scuola Cattolica*, nr 35.

⁸² Por. *La Scuola Cattolica*, nr 47.

⁸³ Por. GE, nr 2.

⁸⁴ Por. *Divini illius magistri*, s. 9.

⁸⁵ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 28; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 13; GE, nr 38.

⁸⁶ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 30-31; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

⁸⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 58.

wanie wartości tego, co dobre, piękne i szlachetne, wychodząc z bogactwa doświadczeń i tego, czym młody człowiek żyje⁸⁸.

W perspektywie pełnego rozwoju osobowości młodego człowieka, ważnym jest właściwe potraktowanie problemu koedukacji oraz wychowania seksualnego przez szkołę katolicką, które powinny wpływać i opierać się na chrześcijańskiej, personalistycznej wizji człowieka i jego przeznaczenia⁸⁹.

W wychowawczym oddziaływaniu szkoły katolickiej nie może także zabraknąć elementów życia religijnego, takich jak wspólnotowa modlitwa, czy celebrowanie Eucharystii. Osoby odpowiedzialne za funkcjonowanie szkoły są zobowiązane do realizacji tego aspektu ideału chrześcijańskiego wychowania, poprzez organizację regularnych modlitw wspólnotowych i otoczenie szczególną troską nauczania religii, gdyż elementy te mają ogromny wpływ na wytworzenie specyficznej atmosfery panującej w szkole katolickiej⁹⁰.

Prawodawca zwraca także szczególną uwagę na to, aby rodzice mieli udział i współpracowali w wychowywaniu swoich dzieci. „Rodzice mają ściśle współpracować z nauczycielami, którym powierzają nauczanie swoich dzieci. Również nauczyciele w wypełnianiu swego obowiązku powinni ściśle współpracować z rodzicami, których też winni pilnie wysłuchiwać; należy organizować zrzeczenia lub zebrania rodziców”⁹¹.

Rodzice, będąc jako pierwsi odpowiedzialnymi za wychowanie swoich dzieci, nie mogą ulegać pokusie „delegowania” wychowania na szkołę. Są oni w pełnym wymiarze członkami wspólnoty wychowawczej szkoły katolickiej⁹². Szkoła więc powinna być otwarta na współpracę z rodzicami i w swych działaniach wychowawczych uwzględniać również ten element formacyjny, jakim jest życie rodzinne w rozwoju człowieka i życia chrześcijańskiego. Konieczna jest więc integracja oddziaływań wychowawczych szkoły i rodziny, by móc rozwijać cały potencjał wychowawczy płynący z obu tych środowisk. Harmonijnie prowadzona współpraca jest gwarantem prawidłowej formacji. Każdy natomiast rozdźwięk staje się siłą destrukcyjną, zwłaszcza gdy jest świadomie zamierzony i podtrzymywany⁹³. W tej wspólnej realizacji wychowania rodzice

⁸⁸ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 54; także *Divini illius magistri*, s. 11.

⁸⁹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 30; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 42; *Per la scuola*, nr 6. Szerzej na ten temat będzie mowa w punkcie 3.2.

⁹⁰ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 21; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 40.

⁹¹ KPK, kan. 796 § 2; por. GE, nr 5; W. Góralski, s. 36; T. Pawluk, s. 341; A. G. Urru, s. 96.

⁹² Por. *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 42 i 43; *Per la scuola*, nr 3; A. Montan, s. 80; H. Stawniak, *Rodzice...*, s. 15.

⁹³ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 32; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 39; *Per la scuola*, nr 12; E. Sztafrowski, s. 58.

współpracują ze szkołą w zakresie posiadanych możliwości. W szczególności mogą oni ubogacić oddziaływanie wychowawcze stwarzając klimat żywej rodzinnej atmosfery, który powinien charakteryzować wspólnotę wychowawczą szkoły katolickiej⁹⁴.

Wyżej przedstawiony zarys wychowania szkoły katolickiej – którego nie można utożsamiać z regulaminem wewnętrznym, programem dydaktycznym, czy też prezentacją dobrych intencji – ukazuje i definiuje tożsamość tejże szkoły, uwypuklając niektóre jej elementy charakterystyczne w wychowaniu, które wypływają z wartości ewangelicznych i doktryny Kościoła, a które to wartości są jej podłożem. Nie zostały tu określone ściśle cele wychowawcze i kulturowe, lecz niejako ich kryterium, które inspirowane i jednoczy w sobie wszystkie podejmowane przez szkołę działania na polu dydaktyczno-wychowawczym. Niektóre z charakterystycznych celów wychowawczych, które powinna realizować szkoła katolicka, zostaną omówione poniżej, by ukazać specyfikę jej oddziaływania wychowawczego.

3.2. Cele wychowawcze

Wszelkie oddziaływanie wychowawcze ukierunkowane jest na formowanie w wychowanku określonego modelu człowieka, a więc charakteryzuje się określonymi celami wychowawczymi. Także i szkoła katolicka stawia sobie pewne cele, pewien model człowieka, do którego zmierza formując młodzież.

Specyficzne cele wychowawcze szkoły katolickiej wypływają z zasad chrześcijańskiej doktryny, którymi się ona kieruje⁹⁵. Aby te cele osiągnąć szkoła musi uwzględnić w wychowaniu wymiar etyczny i religijny, dając nie tylko formację kulturalną, ale także wyrabiać w młodym człowieku możliwość i zdolności do wolnego wyboru wartości i modelu życia⁹⁶.

Ponieważ szkoła katolicka bierze udział w zbawczej misji Kościoła, dlatego też w oddziaływaniu wychowawczym szczególne miejsce zajmuje wychowanie do wiary⁹⁷. Ten religijny wymiar wychowania ma bezpośredni wpływ na cały proces wychowawczy, a co za tym idzie, wyciska piętno na wszystkich celach i elementach osobowości, które są rozwijane w tym procesie wzrostu, obejmującym całego człowieka⁹⁸. Należy także podkreślić, że szkoła katolicka formuje młodego człowieka jako tego, który został odkupiony przez Chrystusa, czyli dąży do uformowania chrześcijanina odznaczającego się wszystkimi cnota-

---

⁹⁴ Por. J. M. González del Valle, *Komentarz do kanonu 796*; także GE, nr 5; *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 43, 45, 47, 53; H. Stawniak, *Rodzice...*, s. 15.

⁹⁵ Por. KPK, kan. 803 § 2; W. Góralski, s. 38; A. Montan, s. 82.

⁹⁶ Por. A. G. Urru, s. 99-100; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

⁹⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 9.

⁹⁸ Por. tamże, nr 19; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 19.

mi, które go podnoszą do godności nowego stworzenia i życia w Chrystusie, celem budowania Królestwa Bożego⁹⁹.

Pius XI, w encyklice *Divini illius magistri*, mówiąc o wychowaniu chrześcijańskim stwierdza, iż „trzeba bardzo czuwać nad tym, aby nie popełnić błędów w wychowaniu i ocenie ostatecznego celu, z którym najściślej jest związany cały kierunek wychowawczy. Dąży on bowiem do zespolenia duszy wychowanka z najwyższym dobrem – Bogiem i do doprowadzenia społeczności ludzkiej na możliwie najwyższy stopień dobrobytu”¹⁰⁰. W dalszej części swego rozważania Pius XI wskazuje, iż właściwym i bezpośrednim celem wychowania chrześcijańskiego jest współdziałanie z łaską Bożą¹⁰¹. Wychowanie w szkole katolickiej jest więc podniesione do wymiaru nadprzyrodzonego i nie może być rozpatrywane tylko w wymiarze horyzontalnym, lecz także wertykalnym, uwzględniając ostateczny cel człowieka, jakim jest zjednoczenie z Bogiem i w tej perspektywie prowadzić całą formację młodego człowieka.

W związku z powyższym, jak zauważają biskupi włoscy, jest rzeczą konieczną, aby całościowy program wychowawczy szkoły katolickiej uwzględniał i respektował wolność religijną jednostek, kierując się personalistycznym podejściem do wychowanków, wymagając i ofiarując swą pomoc według indywidualnych potrzeb każdego z nich¹⁰².

Zadaniem egzystencjalnym oddziaływania wychowawczego jest uświadamianie uczniom ich wzniosłej godności i przeznaczenia jako synów Bożych¹⁰³. Integralna formacja młodego człowieka wymaga także kształtowania osobowości samodzielnych i odpowiedzialnych, zdolnych do wolnego i słusznego wyboru, przygotowując w ten sposób do otwarcia się na rzeczywistość i wyrabiania sobie określonego światopoglądu, do zdobywania stopniowo coraz doskonalszego zmysłu odpowiedzialności w należytym kształtowaniu własnego życia i w osiągnięciu prawdziwej wolności¹⁰⁴.

Ta samoświadomość i poznanie samego siebie winny dopomóc wychowankowi w odpowiedzialnym podejściu do życia, jako codziennej odpowiedzi na Boże wezwanie do świętości¹⁰⁵. W tak ukierunkowanym wychowaniu bardzo ważnym jest szczególne zwrócenie uwagi na uczniów pochodzących z niższych, gorzej usytuowanych warstw społecznych oraz uwrażliwienie wszystkich na

⁹⁹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 36.

¹⁰⁰ *Divini illius magistri*, s. 26.

¹⁰¹ Por. tamże, s. 66.

¹⁰² Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 18; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹⁰³ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 18.

¹⁰⁴ Por. tamże, nr 17; także GE, nr 1; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 63; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹⁰⁵ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 31; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 14.

problem równości społecznej¹⁰⁶. Jawi się tu także potrzeba odpowiedniej formacji do samowychowania, czyli świadomego i dobrowolnego dążenia do wyrobienia wewnętrznego. W związku z tym „wychowanie musi być wychowaniem moralnym, a nie przymusem niezdolnym dotrzeć do źródeł ludzkich mocy w kierowaniu sobą. Stąd ogromne znaczenie wyrobienia w człowieku sumienia, czyli dobrego osądu, co należy czynić, a czego unikać”¹⁰⁷. Jest więc rzeczą konieczną ukazanie znaczenia prawdy i wartości, które nie tyle są ograniczeniami, ile raczej okazją do wyzwolenia się i osiągnięcia pełni rozwoju własnej osobowości¹⁰⁸.

Pełniąc swoją misję w Kościele, szkoła katolicka nie może zapomnieć o tym, iż wychowanie winno także prowadzić do stopniowego wprowadzania młodego człowieka do wspólnoty Kościoła lokalnego, jak i ukierunkowywać i wyczuwać go na sprawy Kościoła powszechnego. W związku z tym program wychowawczy winien uwzględniać takie elementy, jak: wierność Ewangelii głoszonej przez Kościół, wytyczne duszpasterskie Kościołów lokalnych oraz współodpowiedzialność za Kościół wszystkich jego członków¹⁰⁹. Szczególnie ważnym jest ukazywanie łączności szkoły katolickiej z Kościołem lokalnym w przypadku szkół średnich, kiedy to młodzież uczęszczająca do tych szkół pochodzi z wielu miejscowości i z różnych parafii i środowisk, i kiedy to kontakt i świadomość przynależności do konkretnego Kościoła lokalnego jest zachwiana. Młodzi ludzie muszą odczuwać, że wiara, którą żyją i której doświadcniają w szkole, jest także aktywnie obecna i poza nią. Tylko w ten sposób jest możliwe ich aktywne wejście w życie Kościoła lokalnego. Jest to szczególne i bardzo ważne zadanie szkoły katolickiej¹¹⁰. Szkoła winna więc pomóc młodemu człowiekowi w konkretnym zaangażowaniu się w działalność własnej wspólnoty parafialnej, przygotować do apostołatu, którego szczególnym przejawem jest powołanie do kapłaństwa¹¹¹.

Wychowanie nie powinno się jednak ograniczać tylko do ukierunkowania i pomocy w odnalezieniu się we wspólnocie Kościoła, ale także powinno prowadzić do tego, aby młody człowiek odnalazł swoje miejsce w społeczeństwie, w którym żyje. Chrześcijanin bowiem winien brać czynny udział i pomagać

¹⁰⁶ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 30.

¹⁰⁷ *Divini illius magistri*, s. 16; por. także *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 23.

¹⁰⁸ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 26; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 13.

¹⁰⁹ Por. *La Scuola Cattolica francese*, s. 13-14.

¹¹⁰ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 36; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 80; *Per la scuola*, nr 15; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹¹¹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 31, 49; AA, nr 30; Jan Paweł II, *Pastores dabo vobis* (odtąd PDV), O formacji kapłanów we współczesnym świecie, nr 41, Zabki 1992; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 63; J. Dyduch, s. 355.

w chrześcijańskim kształtowaniu świata¹¹², dlatego też szkoła katolicka kładzie sobie za cel bezpośredni wychowanie społeczne, obywatelskie i do życia politycznego, poprzez ukazywanie młodemu człowiekowi, w sposób przejrzysty, ideału życia społecznego i katolickiej nauki społecznej, a także ukazywanie pozytywnych wzorców osobowych z życia społecznego i politycznego¹¹³. Szkoła winna także wszczepiać w wychowanków miłość do kultury i ojczyźnych tradycji, a jednocześnie uczyć braterskiego współżycia z innymi narodami celem wspierania prawdziwej jedności i pokoju na ziemi¹¹⁴. Wynika to z faktu, iż szkoła katolicka miała i zawsze ma na celu formowanie chrześcijan, którzy będą wzorowymi obywatelami, zdolnymi i otwartymi, aby dać wszystkie swoje zdolności i kompetencje celem budowania coraz doskonalszego społeczeństwa¹¹⁵.

Najmniejszą komórką społeczną i fundamentem wszelkich innych społeczności jest rodzina. Szkoła katolicka nie może więc zapomnieć w wychowaniu o przygotowaniu do życia w tej tak ważnej społeczności. Dokonuje się to poprzez odpowiednie i roztropne wychowanie seksualne, dostosowane do wieku¹¹⁶, odpowiednio podjęty problem koedukacji i personalistyczne podejście do wychowania oświecone chrześcijańską wizją człowieka i jego przeznaczenia¹¹⁷. Jego celem jest wprowadzenie w należyte rozumienie natury i znaczenia płciowości człowieka oraz harmonijny i integralny rozwój osoby ku dojrzałości psychicznej dla osiągnięcia pełnej dojrzałości duchowej, do której powołani są wszyscy wierzący¹¹⁸.

Nie można zapomnieć jednak o tym, że wychowanie w tej tak ważnej sferze życia jednostki należy przede wszystkim do rodziny, która jest „szkołą bogatszego człowieczeństwa”¹¹⁹; jak czytamy w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*. Rodzina jest bowiem „najodpowiedniejszym środowiskiem zdolnym zapewnić stopniowe wychowanie w zakresie życia seksualnego. Dzięki bogactwu życia uczuciowego umożliwia

¹¹² Por. GE, nr 2.

¹¹³ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 24.

¹¹⁴ Por. GE, nr 1.

¹¹⁵ Por. Jan Paweł II, *Allocuzione alla comunit dei collegi „Massimo” e „Santa Maria”*, (Roma 9 febbraio 1980), „L’ Osservatore Romano”, 10 febbraio 1980, s. 2; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹¹⁶ Por. GE, nr 1; *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 31.

¹¹⁷ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 30; *Per la scuola*, nr 6.

¹¹⁸ Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Wskazania wychowawcze na temat miłości ludzkiej. Zasady wychowania seksualnego*, (Rzym, 1 listopada 1983), nr 34, „L’Osservatore Romano”, 2 grudnia 1983 (z języka włoskiego przetłumaczył T. Żeleźnik).

¹¹⁹ GS, nr 52; por. Jan Paweł II, *Adhortacja Apostolska Familiaris consortio*, O zadaniach rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie (Rzym, 22 listopad 1981), (odtąd FC), Wrocław 1994, nr 37.

przyswojenie bez urazów nawet spraw najdelikatniejszych i harmonijne włączenie ich w bogatą i zrównoważoną osobowość”¹²⁰.

Celem podejmowanych działań przez szkołę katolicką w tej kwestii, zawsze we współpracy z rodziną, jest przede wszystkim „wspieranie i uzupełnianie zadania rodziców poprzez proponowanie dzieciom i młodzieży widzenia płciowości jako wartości i zadania całej osoby ludzkiej – mężczyzny czy kobiety – stworzonych na obraz Boga”¹²¹. Szkoła winna zmierzać do wytworzenia w wychowanku wewnętrznej dyspozycji i emocjonalnej dojrzałości, zdolnej do kierowania i motywowania działań wynikających z płciowości człowieka w oparciu o wartości nadające sens życiu ludzkiemu, co w konsekwencji prowadzi do panowania nad sobą i właściwej postawy wobec innych¹²².

Zarysowane powyżej cele i zadania wychowawcze szkoły katolickiej ukazują, jak wielką wagę przywiązuje Kościół do tego wymiaru działalności szkoły, jakim jest wychowanie. Przejdziemy teraz do omówienia tego, jak prawodawca pragnie, aby realizowano powyższe cele.

3.3. Wymiar chrześcijański życia szkoły

Po omówieniu specyficznych celów i zadań szkoły katolickiej, przejdziemy do analizy różnych płaszczyzn oddziaływania wychowawczego szkoły. Podejmiemy próbę ukazania jak przedstawione powyżej cele wychowawcze są realizowane, na co szczególnie prawodawca zwraca uwagę w pracy wychowawczej, co powinno specyfikować w działaniu i w codziennym życiu szkołę katolicką.

Szkoła katolicka, jak już to było wielokrotnie powiedziane, jest miejscem, gdzie wypracowuje się i przekazuje wychowankom określoną koncepcję świata, człowieka i historii¹²³. Owa koncepcja człowieka i społeczeństwa wyływa ze źródeł misterium paschalnego Chrystusa¹²⁴ i zasad doktryny chrześcijańskiej¹²⁵. W oddziaływaniu wychowawczym szkoła nie narzuca, lecz proponuje wychowankom Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie, ukazując zarazem w sposób jednoznaczny system wartości chrześcijańskich¹²⁶. Z tego odniesienia do Słowa Bożego i do Chrystusa, szkoła katolicka czerpie wszystkie siły potrzebne do

¹²⁰ Wskazania wychowawcze na temat mitalości ludzkiej. Zasady wychowania seksualnego, nr 48.

¹²¹ Tamże, nr 69.

¹²² Por. tamże, 70; Temat zadań szkoły w dziedzinie wychowania seksualnego poruszają numery 69-77 niniejszego dokumentu.

¹²³ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 8.

¹²⁴ Por. *La Scuola Cattolica francese*, s. 14.

¹²⁵ Por. KPK, kan. 803 § 2.

¹²⁶ Por. *La Scuola Cattolica francese*, s. 13.

realizacji swojego programu wychowawczego¹²⁷. Duch ewangeliczny powinien przenikać tak nauczycieli, jak i uczniów, a Ewangelia winna być żywą rzeczywistością przenikającą dogłębnie wszystkie poczynania i działania szkoły tak, aby uczniowie mogli odkryć, że wszystko, każda rzecz jest darem Bożym¹²⁸. Ta specyficzna atmosfera szkoły katolickiej wyrabia w młodzieży sposób myślenia po katolicku oraz roznieca w niej zapal działalności apostołskiej. Szczęólnego znaczenia nabiera tu systematyczne ukazywanie doktryny społecznej Kościoła nauczanej przez Magisterium¹²⁹.

Ta nadprzyrodzona rzeczywistość postannictwa szkoły katolickiej w sposób szczególny znajduje swoje odzwierciedlenie we wspólnotowej celebracji. W modlitwie, w sprawowaniu Eucharystii, w świadomym uznaniu niedoskonałości człowieka, przeżywane są i wokół nich się koncentrują wszystkie wydarzenia codziennego życia szkoły¹³⁰. Szczęólną troską otaczane jest też nauczanie religii. W tym procesie wychowawczym wielką rolę odgrywa biskup diecezjalny, który obejmuje swoją pasterską troską szkoły katolickie, tak bezpośrednio jemu podległe, jak i prowadzone przez instytuty zakonne, czy inne kościelne osoby prawne¹³¹.

Wiara jest fundamentem, na którym buduje się i z którego wyrasta wspólnotowy wymiar działania szkoły katolickiej¹³². Tworząc autentyczną i prawdziwą wspólnotę, w której uczestniczą nauczyciele, rodzice, uczniowie oraz personel nie nauczający, szkoła realizuje swój program wychowawczy. Wielopłaszczyznowa współpraca całej wspólnoty szkolnej jest wewnętrznym obowiązkiem wszystkich członków tej wspólnoty, którzy realizują ją zgodnie z posiadanymi kompetencjami, wykonywanymi zadaniami i pełnionymi obowiązkami. Tak pojęta i realizowana współpraca, przeżywana w duchu ewangelicznym, jest ze swej natury świadectwem, które nie tylko „buduje” Chrystusa we wspólnocie, ale go zakorzenia głęboko w sercach, stając się „znakiem” dla wszystkich¹³³. Taka wspólnota wychowawcza staje się szkołą przynależności do szerszych wspólnot społecznych, a w sposób szczególny „ma wyjątkową okazję ukazania uczniom, na sposób osobisty, doświadczenia, co znaczy być członkiem wspólnoty, którą

¹²⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 55; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 47.

¹²⁸ Por. *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 27; *Divini illius magistri*, s. 57; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹²⁹ Por. AA, nr 30; *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 24; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹³⁰ Por. *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 21 i 29; także GE, nr 8; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 82 i 83; oraz punkt 2.3. niniejszego artykułu.

¹³¹ Por. KPK, kan 806 § 1; także *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 59.

¹³² Por. *La Scuola Cattolica*, nr 54.

¹³³ Por. tamże, nr 61; także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 48; *Per la scuola*, nr 5; H. Stawniak, *Rodzice...*, s. 16.

jest Kościół”¹³⁴. Równoczesna obecność w szkole księży, zakonników, zakonnicy i świeckich stanowi dla ucznia odbicie i odzwierciedlenie bogactwa wspólnoty kościelnej, które pomaga mu lepiej przyswoić sobie rzeczywistość Kościoła. Dzięki temu uczeń spotyka i konfrontuje się z każdą z tych form posłannictwa w Kościele, jako z ucieleśnionymi przykładami codziennego życia¹³⁵.

Pobudzając i dopingując wychowanków do działalności w grupach i ruchach kościelnych, szkoła włącza się w całokształt działalności Kościoła lokalnego, czego przejawem może być udostępnianie własnych pomieszczeń i środków dla młodzieżowych inicjatyw duszpasterskich prowadzonych w parafii czy w diecezji¹³⁶.

Zaangażowanie młodzieży we wszelakiego rodzaju grupach powinno być czymś normalnym, jest jednak konieczne, aby nie redukowało się ono tylko do samych spotkań, czy zdobywania dodatkowych umiejętności i dodatkowej wiedzy, lecz także by dawało możliwość młodemu człowiekowi do bycia i czucia się zaakceptowanym jako osoba ludzka. Działalność grup wymaga więc od nauczycieli i wszystkich osób dorosłych w szkole, by ich obecność jako wychowawców nie ograniczała się tylko do samych lekcji, lecz do ofiarowania uczniom swego czasu w szerszym wymiarze i bycia z nimi, co wymaga nierzadko wielu ofiar i wyrzeczeń. Współczesna szkoła bowiem nie może się ograniczać tylko do samego wykładu obowiązujących przedmiotów, ale jej centrum i szczególny nacisk powinny być położone na osobowy kontakt nauczyciela z uczniem¹³⁷.

Szkoła katolicka, aby mogła rzeczywiście pomóc młodemu człowiekowi w odkryciu sensu życia, musi stworzyć w swej społeczności stosunki oparte na wzajemnym zaufaniu między uczniami, którzy są na etapie wielopłaszczyznowego rozwoju, i dorosłymi, którzy są już dojrzałymi i ubogaceni w doświadczenia życiowe tak, aby uczniowie mogli na nich liczyć i mieć oparcie z ich strony. Tak więc życie szkoły winno kierować się obustronnym zaufaniem, w którym osobiste odniesienia, które nigdy nie powinny być monologiem lecz zawsze dialogiem, są wsparte u wychowawcy przekonaniem, że stanowią wzajemne ubogacenie i wymagają zarazem od niego ustawicznej świadomości swojego powołania¹³⁸.

Obok powyższej przedstawionego modelu podejścia do obowiązków i ogólnie pojętego porządku, szkoła katolicka charakteryzuje się swoją „twórczą fantazją”,

---

¹³⁴ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 22; por. także *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 7; *Per la scuola*, nr 16; J. Dyduch, s. 359.

¹³⁵ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 43.

¹³⁶ Por. tamże, nr 44; *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 74; *Per la scuola*, nr 7; *La Scuola Cattolica francese*, s. 13.

¹³⁷ Por. *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 25 i 41; *Per la scuola*, nr 17.

¹³⁸ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 33; *Lettera pastorale dei vescovi olandesi*, s. 28; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

która daje wszystkim możliwość do akceptacji siebie, dzięki zdrowo pojętemu humorowi, który często pozwala przezwyciężyć wiele trudnych sytuacji i problemów, otwierając jednych na drugich. Wszelkiego rodzaju kary, jakie się pojawiają, winny być zawsze poprzedzone przebaczeniem. Równość w traktowaniu wszystkich wychowanków, nie faworyzowanie jednostek i solidarność w działaniu, są fundamentem tego szczególnego klimatu wielostronnego zaufania¹³⁹.

Całe oddziaływanie wychowawcze szkoły katolickiej bazuje więc na zdrowych relacjach międzysobowych, dlatego też dąży się, aby nauczyciele byli wolni od wszelkiego rodzaju uczuć zazdrości, niezdrowej rywalizacji, separacji, obawy i niepewności względem drugich. W działaniu kładzie się więc nacisk na wzajemny wielopłaszczyznowy kontakt wszystkich członków wspólnoty wychowawczej, dowartościowując zarazem każdego z nich. Te zdrowe odniesienia międzysobowe szkoła osiąga dzięki swego rodzaju demokracji, która nie redukuje się tylko do obrony własnych praw, ale bazuje przede wszystkim, na pełnym i odpowiedzialnym zaangażowaniu się w działanie, mające na celu szczęście drugiej osoby. W wypadku wszelkiego rodzaju konfliktów ucieka się zawsze do dialogu, który ma na celu odbudowę chrześcijańskiego ideału życia¹⁴⁰. Tak więc doświadczając codziennego życia szkoły, uczeń uczy się, jak postępować w dzisiejszym świecie i jest wzywany do bycia żywym świadkiem Bożej Miłości między ludźmi¹⁴¹.

3.4. Konfrontacja wartości chrześcijańskich z kulturą i życiem

„Wszyscy ludzie jakiegokolwiek rasy, stanu i wieku, mają jako cieszący się godnością osoby, nienaruszalne prawo do wychowania, odpowiadającego ich własnemu celowi, dostosowanego do właściwości wrodzonych, różnicy płci, kultury i ojczystych tradycji, a równocześnie nastawionego na braterskie z innymi narodami współżycie dla wspierania prawdziwej jedności i pokoju na ziemi. Prawdziwe zaś wychowanie zdąża do kształtowania osoby ludzkiej w kierunku jej ostatecznego celu, a równocześnie do dobra społeczności, których człowiek jest członkiem i w których obowiązkach, gdy dorośnie, będzie brał udział”¹⁴². Z tego też powodu upowszechnianie kultury, które jest jednym z elementów wychowania, powinno być „spójne, krytyczne i doceniające, historyczne i dynamiczne”¹⁴³. Tak pojęty przekaz wartości kulturowych ukierunkowany jest na twórcze doskonalenie i patrzy w przyszłość. Zadaniem szkoły

¹³⁹ Por. GS, s. 25; także *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹⁴⁰ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 29 i 27.

¹⁴¹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 46; *Per la scuola*, nr 11.

¹⁴² GE, nr 1.

¹⁴³ *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 20.

bowiem, jak czytamy w *Gaudium et spes*, jest staranne kultywowanie zdolności intelektualnych, twórczych i estetycznych człowieka, jego woli i uczuć, jak również zapoznanie go ze spuścizną kultury, odziedziczoną po poprzednich pokoleniach. Szkoła przygotowuje tym samym młodego człowieka do życia w szerszych wspólnotach społecznych, takich jak Kościół czy państwo¹⁴⁴.

Szkoła katolicka jest w związku z tym zobowiązana do wypracowania i ciągłej realizacji takiego programu wychowawczego, który będzie odzwierciedlał i będzie wierny misji, jaką pełni ona w Kościele, a zarazem który będzie odpowiednią propozycją i odpowiedzią na oczekiwania i wymagania kulturalne i religijne wychowanków¹⁴⁵. Program wychowawczy musi więc być syntezą kultury i wiary oraz wiary i życia¹⁴⁶.

Synteza kultury i wiary jest ukazywana uczniom poprzez osobistą postawę wychowawców i całego personelu szkoły, którzy nie tylko słowem, ale zachowaniem i każdym gestem ukazują wzór chrześcijańskiego życia przenikniętego wiarą¹⁴⁷. Wartości kultury i ich poznawanie nie są środkiem do osiągnięcia przewagi nad innymi, lecz pozwalają otworzyć się na drugiego człowieka i na otaczający świat z bogactwem jego różnorodnych wydarzeń¹⁴⁸.

Szkoła katolicka jest zobowiązana do całościowego ujęcia i ukazywania różnych aspektów z zakresu kultury i polityki, bazując i odnosząc się zawsze do tego, co jest jej fundamentem, do Ewangelii i doktryny Kościoła¹⁴⁹, adaptując środki i metody działania do zmieniających się nieustannie czasów i potrzeb rodzaju ludzkiego. Spotykając się z różnymi kulturami i z wciąż nowymi osiągnięciami ludzkości, Kościół nieustannie i niezmiennie poprzez głoszenie wiary odkrywa człowiekowi wszystkich czasów cel ostateczny i jedyne, który daje pełnię życia – Boga. Szkoła katolicka biorąc czynny udział w apostołstwie Kościoła, wychowuje młodego człowieka przekazując mu tę szczególną wizję świata, człowieka i historii¹⁵⁰. Proponuje ona taki model kultury, który zmierza do budowania bardziej sprawiedliwego i braterskiego współżycia między ludźmi. W tej perspektywie jest rzeczą konieczną żywe kultywowanie historii, która poprzedzała obecną epokę. Szkoła musi ukazywać kulturę, która w konfrontacji z otaczającą rzeczywistością ukaże młodemu człowiekowi „sens” życia i ot-

---

¹⁴⁴ Por. GS, nr 53-62; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 52; J. Dyduch, s. 356.

¹⁴⁵ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 7.

¹⁴⁶ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 37; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 51.

¹⁴⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 43; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹⁴⁸ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 56; *Per la scuola*, nr 8.

¹⁴⁹ Por. KPK, kan. 803 § 2; także *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 55; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 17.

¹⁵⁰ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 18.

worzy go na wyższe wartości, jakimi są wiara i Objawienie, inspirując do przyjmowania przez wychowanka odpowiednich postaw¹⁵¹.

Oddziaływanie wychowawcze powinno prowadzić do otwarcia się młodego człowieka na świat, na społeczeństwo, uzbrajając go i zabezpieczając w duchu chrześcijańskim „przeciw ułudom i błędom świata”¹⁵², które św. Jan Ewangelista nazywa „pożądliwością ciała, pożądliwością oczu i pychą żywota”¹⁵³.

Szkoła katolicka jest także znakiem aktywnej obecności „kultury katolickiej” w naszych czasach, poprzez krytyczną i konstruktywną konfrontację w perspektywie integralnej formacji osoby ludzkiej oraz wspólnego dobra społeczności ludzkiej¹⁵⁴. Ukazuje prawdziwą hierarchię wartości w dzisiejszym świecie, kiedy to młody człowiek zalewany jest ogromnym strumieniem przeróżnych informacji, spotyka się z wieloma „pseudo-wychowawcami”, których prawdziwe oblicze trzeba ukazać i zdemaskować. Wiele elementów współczesnej kultury prowadzi bowiem do całkowitej negacji wszelkich wartości, proponując pewną formę pluralizmu, w której odpowiedź na pytanie o „sens” bycia, które to pytanie jest tak obecne w świecie młodzieży, zostaje skierowane na zaspokojenie potrzeb przyziemnych¹⁵⁵. W tym względzie jawi się konieczność współpracy szkoły i rodziny, aby skutecznie pomóc młodzieży w przyswojeniu sobie i zaakceptowaniu prawdziwych wartości oraz w podjęciu ewangelicznego stylu życia¹⁵⁶. W tej sytuacji w ocenie i w wyborze prawdziwych wartości i celu życia, koniecznym jest odniesienie się do Chrystusa i do Ewangelii, które będzie bodźcem i kryterium w rozwoju kultury i w wychowaniu. Pozwoli to na przyjmowanie wartości ludzkich w zgodzie z im właściwą godnością, a które w świetle wiary zostaną oczyszczone z dwuznaczności i będą wzrastały jako owoc przyjętego Słowa¹⁵⁷.

Na polu wychowania do kultury i do życia, ważnym jest także ukazanie wychowankowi właściwego modelu „kultury pracy”, który w świetle Ewangelii i nauki społecznej Kościoła ukierunkuje młodego człowieka do właściwego ustawienia relacji człowiek – maszyna, a także do właściwego ustosunkowania się do problemów społecznych i socjalnych, związanych z tak ważną dziedziną życia jednostki, jak i społeczeństwa, jaką jest praca¹⁵⁸.

¹⁵¹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 26-27; także GS, nr 57; *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 30; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 53.

¹⁵² *Divini illius magistri*, s. 65.

¹⁵³ 1 J 2,16.

¹⁵⁴ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 2.

¹⁵⁵ Por. tamże, nr 26.

¹⁵⁶ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 33; także KPK, kan 796; W. Góralski, s. 35; J. Dyduch, s. 355.

¹⁵⁷ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 11.

¹⁵⁸ Por. tamże, nr 56.

Obecność szkoły katolickiej wpływa także dodatnio na poziom oświaty i kultury danej społeczności. Z tego też względu winna ona „wszystkimi dostępnymi środkami starać się kultywować swoją tożsamość, bez której jej cele nie mogą być w pełni osiągnięte”¹⁵⁹.

Przed szkołą katolicką stoi także obowiązek wychowania społecznego, obywatelskiego i politycznego młodzieży, który nie powinien opierać się tylko na teoretycznym ukazywaniu nauki społecznej Kościoła, ale także na wskazywaniu i promowaniu prawych i godnych naśladowania postaw znanych osób z życia społecznego i politycznego¹⁶⁰. Jedyne ten wychowawca, który jako „osoba zorientowana w rzeczywistości narodowej i międzynarodowej ma odpowiednie dane ku temu, by stawić czoła palącym problemom, aktualnym w formacji uczniów i podjąć zadanie przygotowania ich na przyszłość, którą przewiduje”¹⁶¹. Odpowiednie wychowanie w tej płaszczyźnie wpływa na sposób, w jaki potem człowiek realizuje siebie samego, jak odnosi się do drugiego człowieka i do świata. Tak więc w szkole musi się on zapoznać z tym, czym są prawa człowieka, musi zostać wychowany do prawego korzystania z możliwości i praw, jakie daje demokracja, zostać wyczulonym na problemy społeczne kraju i świata, a w szczególności ludzi najbardziej potrzebujących oraz na godność osoby ludzkiej¹⁶².

Szkoła katolicka winna więc zmierzać do formowania wolnych, uczciwych i świadomych obywateli, zaangażowanych w problematykę społeczną i socjalną kraju, w którym żyją, znających przysługujące im prawa i wynikające z nich obowiązki¹⁶³.

W perspektywie tego, co zostało tu powiedziane, jawi się jeszcze jeden ważny element wychowawczy szkoły katolickiej, jakim jest akceptacja i otwartość na inne wspólnoty, jak i na każdą osobę z poszczególna.

3.5. Szkoła katolicka wspólnota otwartą

Przedstawione powyżej cele i zadania szkoły katolickiej, jak i niektóre charakterystyczne elementy życia i działalności tejże szkoły, wskazują na jeszcze jeden bardzo ważny jej element, a mianowicie, że szkoła katolicka jest wspólnota otwartą. Otwartość tę możemy rozpatrywać w dwóch wymiarach, a mianowicie jako otwarcie się wszystkich członków wspólnoty szkolnej wzajemnie na siebie, jak i otwartość na otoczenie, na inne wspólnoty i jednostki. W dokumen-

¹⁵⁹ Świecki katolik świadkiem wiary w szkole, nr 78.

¹⁶⁰ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 24.

¹⁶¹ Świecki katolik świadkiem wiary w szkole, nr 35.

¹⁶² Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 4; *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 20, 29, 90.

¹⁶³ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 77.

cie *Szkola katolicka* czytamy, iż szkoła katolicka popiera i włącza się aktywnie swoim działaniem we wszelkiego rodzaju współpracę i kontakty. Jest ona otwarta na drugich w duchu tolerancji i szacunku dla ich myślenia i działania, w zrozumieniu dzieląc z nimi troski i nadzieje oraz aktywnie uczestnicząc w ich rozwoju¹⁶⁴.

Wspólnota struktur, którą stanowi szkoła, umożliwia wielkie bogactwo i wielopłaszczyznowość kontaktów: między uczniami, między uczniami i wychowawcami, w ramach samego grona pedagogicznego, między rodzicami, uczniami i wychowawcami oraz kontakty z całym personelem niepedagogicznym i władzami kierowniczymi szkoły, jak i inne¹⁶⁵. Tu właśnie ujawnia się to wielkie znaczenie otwartości i współpracy wszystkich członków wspólnoty wychowawczej. W tej złożonej społeczności, w której każdy z jej członków ma do spełnienia swoje ściśle określone zadanie, bardzo ważnym jest, aby tak dorośli, jak wychowankowie, byli maksymalnie zaangażowani w kierunku uniknięcia niebezpieczeństwa odsunięcia na bok i odizolowania niektórych swych członków lub całych grup na margines wspólnoty szkolnej. Powinien więc być położony szczególny nacisk na dostrzeganie i na dowartościowywanie każdego z członków, wspólnoty szkolnej¹⁶⁶. Szczególnie ważnym jest tu otwartość na uczniów z rodzin ubogich i środowisk patologicznych, pozbawionych miłości rodzinnej, dalekich od wiary, a także pochodzących z odrębnych grup kulturowych i mniejszości narodowych¹⁶⁷. W szkole katolickiej młodzież i dorośli zaangażowani są więc w ukazywanie równej godności wszystkich ludzi, tak mężczyzn, jak i kobiet, bogatych i biednych, inteligentnych i niepełnosprawnych. Szkoła katolicka jest otwarta na wszystkich, którzy akceptują jej program wychowawczy, respektuje wolność religijną i wolność sumienia tak uczniów, jak i ich rodzin, co jest związane z wolnością przez wieki bronioną przez Kościół. Szkoła katolicka wyklucza także wszelkiego rodzaju indoktrynację, gdyż jej misja polega na służbie człowiekowi¹⁶⁸.

W pewnych regionach procent uczniów niekatolików w szkołach katolickich jest bardzo wysoki. Ma to miejsce przede wszystkim na terenach misyjnych. Powinni oni zostać przyjęci nie tylko z pełnym, należnym im szacunkiem, lecz także z życzliwością i otwartością na dialog, budowany w oparciu o miłość

---

¹⁶⁴ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 57; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 16 i 19.

¹⁶⁵ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 23; także GE, nr 6; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 31 i 32; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 20.

¹⁶⁶ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 23.

¹⁶⁷ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 30 i 32; DH, nr 6, 9, 10, 12; *La Scuola Cattolica*, nr 58.

¹⁶⁸ Por. *La Scuola Cattolica francese*, s. 13; także Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 23; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 16.

chrześcijańską otwierającą na Prawdę, którą jest Chrystus. Proponując doktrynę zgodną z przekonaniem oraz tożsamością szkoły katolickiej, wychowawcy powinni odnosić się z najwyższym szacunkiem do wolności tych uczniów¹⁶⁹. Jak czytamy w deklaracji soborowej *Gravissimum educationis* „Kościół zapewnia wolność religijną uczniom niekatolickim korzystającym ze szkół katolickich”¹⁷⁰. Szkoły te nie powinny być więc zamykane przed uczniami o innych przekonaniach religijnych.

Szkoła katolicka, co zostało już nadmienione wcześniej, wychowuje młodego człowieka, aby mógł się on zaangażować i wejść w pełni przygotowanym w życie innych grup społecznych. „Uczeń winien być sterowany przez wychowawcę katolickiego ku postawie społecznej innych wspólnot, których jest członkiem, jak również całej wspólnoty ogólnoludzkiej. Ponieważ szkoła jest «pierwszą i podstawową szkołą uspołecznienia»”¹⁷¹. Program wychowawczy winien być ukierunkowany i wyrastać z konfrontacji i z otwartości na istniejące wokół społeczności i grupy. „W ten sposób wspólnota wychowawcza staje się szkołą przynależności do szerszych wspólnot społecznych”¹⁷². Szczególną społecznością jest tu wspólnota Kościoła.

Szkoła katolicka, która nie ma łączności ze wspólnotą Kościoła katolickiego, lub nie jest w stanie w sposób konkretny wyrazić i aktualizować w działaniu tej łączności, znajduje się jakby w próżni – mówią biskupi holenderscy – nie jest ona bowiem w stanie zaangażować swoich wychowanków w aktywną działalność wspólnoty Kościoła lokalnego¹⁷³. Tak więc jest rzeczą konieczną, aby szkoła katolicka nie tylko w swoim działaniu wychowawczym preferowała kontakty z innymi wspólnotami i społecznościami, lecz w sposób konkretny pomagała poszczególnym wychowankom włączyć się aktywnie w życie własnych wspólnot parafialnych¹⁷⁴. To właśnie te wspólnoty są źródłem szczególnego charakteru i tożsamości szkoły katolickiej, w nich ona żyje i realizuje swoje posłannictwo¹⁷⁵.

Otwarcie na wspólnotę Kościoła lokalnego będzie się przejawiało w aktywnym zaangażowaniu w program pastoralny diecezji, czy parafii, zawsze jednak

¹⁶⁹ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 42 i 55; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 6; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 16.

¹⁷⁰ GE, nr 8,2; por. także *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 108; KPK, kan 748 § 2.

¹⁷¹ Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 35; por. *Divini illius magistri*, s. 65.

¹⁷² *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 22; por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 20.

¹⁷³ Por. Lettera pastorale dei vescovi olandesi, s. 35; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 16 i 20.

¹⁷⁴ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 49.

¹⁷⁵ Por. tamże, nr 58.

z zachowaniem specyficznego charakteru i tożsamości szkoły, w konsultacji i koordynacji z odpowiedzialnymi organami w diecezji lub parafii podejmowanych przez szkołę działań i akcji duszpasterskich¹⁷⁶.

Działanie wychowawcze szkoły katolickiej odbywa się także w ścisłej łączności z różnymi instytucjami wychowawczymi, wśród których jej obecność powinna być aktywna i znacząca¹⁷⁶. Jednym z przejawów tego bogactwa jest pluralizm szkół, który umożliwia poszanowanie podstawowego prawa człowieka do wolności¹⁷⁸. Kościół zachęca do współpracy i współdziałania szkół katolickich z innymi szkołami, co wpływa pozytywnie na wyrabianie w młodych ludziach prawidłowych kryteriów oceniania, bazujących na określonej koncepcji świata i człowieka¹⁷⁹. Ta wzajemna współpraca i ubogacanie się jest realizowane także poprzez organizowanie wspólnych spotkań formacyjnych i wspólnej wymianie doświadczeń między nauczycielami i wychowawcami szkół działających w danym rejonie¹⁸⁰.

Innym z przejawów otwartości szkoły katolickiej jest czynne zaangażowanie młodzieży we wszelkiego rodzaju grupach i organizacjach młodzieżowych, działających tak na terenie szkoły, jak i poza nią. Współpraca i zaangażowanie się młodzieży w pracach tych grup ma wielki wpływ na kształtowanie się osobowości młodego człowieka. Grupy takie pozwalają wychowankom na wielostronny i dogłębny rozwój, dojrzewanie i doświadczanie takich wartości, jak przyjaźń, wspólny dialog i wspólnota oraz pomagają w prawidłowym rozwoju i zawiązywaniu głębszych relacji międzyosobowych. Doświadczenie grupy powinno prowadzić do weryfikacji, prawidłowego ukie-
runkowania i osobistego zaangażowania wychowanków w kształtowanie własnej osobowości¹⁸¹. Ta sfera działalności jest wielkim polem pracy i wypełniania swojego posąnnictwa dla osób świeckich, które tu mają szeroko pojęte możliwości do podjęcia działania apostołskiego, w bezpośrednim kontakcie z wychowankami.

Przedstawione powyżej rozważania na temat tego, jak szkoła katolicka winna realizować swoją misję w posąnnictwie Kościoła, jak winna nauczać, wychowywać a poprzez to ewangelizować, ukazane zostały na bazie Kodeksu Jana Pawła II i współczesnych dokumentów Kościoła. Rozważania te są także przyczynkiem do próby określenia, jak w świetle tego nauczania przedstawia się

---

¹⁷⁶ Por. tamże, nr 71.

¹⁷⁷ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 48.

¹⁷⁸ Por. *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, nr 14.

¹⁷⁹ Por. *La Scuola Cattolica*, nr 13.

¹⁸⁰ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 38; także *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 20.

¹⁸¹ Por. *La Scuola Cattolica, oggi, in Italia*, nr 50; *La dimensione religiosa dell'educazione nella scuola cattolica*, nr 21; *Idee direttrici delle scuole cattoliche in Svizzera*, s. 20.

---

postać wychowawcy w szkole katolickiej, kim jest i jak wypełnia swoje powołanie nauczyciel-wychowawca pracujący w szkole katolickiej.

Sommario

Oggi in Polonia si fa vedere il problema come fare la scuola cattolica. Questo articolo è una prova di darne una risposta basata su questo che dice la Chiesa nei diversi documenti che riguardano il problema scolastico. All'inizio è stato presentato il posto specifico della scuola cattolica nella missione della Chiesa. Poi abbiamo fatto l'analisi dell'insegnamento scolastico allora abbiamo parlato come scuola prepara alla vita nella società temporanea, come presenta il messaggio evangelico nello studio delle diverse materie scolastiche e nella catechesi. Nella seconda parte invece abbiamo discusso come la scuola cattolica sta educando i giovani. Qui abbiamo presentato i fondamenti della educazione nella scuola cattolica, i scopi del lavoro educativo, il clima della vita di scuola basato sul Vangelo, l'apertura agli altri e confronto tra cultura e vita nel educazione in ambiente scolastico.